

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВІКТОРІЯ СЛПЕНКО

**РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ:
ДОСВІД США**

МОНОГРАФІЯ

Умань
Видавець «Сочінський М. М.»
2022

УДК 373.5.017:330.16(73)(02)

С47

Рецензенти:

Безлюдна В. В., доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Павелків К. М., доктор педагогічних наук, професор Рівненського державного гуманітарного університету;

Шандрук С. І., доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Рекомендовано до друку Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 13 від 26 квітня 2022 р.)

Сліпенко В. О.

С47 Розвиток підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти: досвід США : монографія / В. О. Сліпенко; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2022. – 204 с.

ISBN 978-966-304

У монографії на основі теоретичного аналізу запропоновано новий підхід до вирішення актуальної проблеми розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти України шляхом вивчення та впровадження перспективного американського досвіду.

Для педагогічних та науково-педагогічних працівників, керівників закладів загальної середньої освіти, здобувачів вищої освіти.

УДК 373.5.017:330.16(73)(02)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ США	8
1.1. Стан розробленості проблеми розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США.....	8
1.2. Сутність ключових понять дослідження.....	24
1.3. Концептуально-нормативні положення і програми розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США.....	45
Висновки до першого розділу.....	62
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ США	66
2.1. Зміст підприємницької освіти у закладах загальної середньої освіти США.....	66
2.2. Форми, методи та засоби розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США.....	91
2.3. Структурно-функціональна модель розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США.....	113
2.4. Моніторинг сформованості підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США і України та рекомендації щодо використання позитивного американського досвіду.....	132
Висновки до другого розділу.....	153
ПІСЛЯМОВА	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	160
ДОДАТКИ	182

ПЕРЕДМОВА

У ХХІ столітті українська система освіти зазнає значних змін у контексті нових Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», концепції «Нова українська школа», метою якої є створення ефективних програм, спрямованих на формування нового покоління економічно грамотних, підприємливих громадян, які зможуть розвивати ринкові відносини у країні, забезпечити створення нових робочих місць та підвищити свій матеріальних добробут.

Реалізація соціального замовлення на підготовку молодої людини, яка володіє економічними знаннями, прикладними вміннями і навичками, здатна обирати індивідуальний життєвий шлях, незалежно від того, чи буде вона працювати у сфері підприємництва або в іншій сфері економічної діяльності, передбачає розвиток підприємницької компетентності в учнів на всіх етапах навчання у закладі середньої освіти.

Важливість розвитку в молоді підприємницької компетентності підкреслено у міжнародних документах «Ключові компетентності для навчання упродовж життя (Європейські орієнтири)», «Європейський акт про малий бізнес», «План дій з навчання підприємливості на період до 2020 року», «Новий план дій для Європи щодо розвитку навичок», у низці державних і законодавчих документів України, а саме: Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», концепції «Нова українська школа», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законах України «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», «Про державну реєстрацію юридичних, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та ін., де звернено увагу на важливість навчання підприємливості як однієї з ключових компетентностей, які потрібні для усіх громадян держави.

Проблема розвитку підприємницької компетентності є актуальною для усіх високорозвинених країн світу, оскільки орієнтація їхньої системи освіти на підприємництво і бізнес розглядається як підґрунтя для економічного процвітання демократичного суспільства, що базується на державній підтримці започаткування підприємництва, малого бізнесу і приватної власності.

Значний інтерес для вітчизняної освіти представляє й американський досвід, оскільки Сполучені Штати Америки – країна зі сталими традиціями демократії, захисту свобод і прав людини, у якій

законодавчо – на державному рівні захищається і підтримується приватна власність, індивідуальна діяльність, ініціативний спосіб життя і загальногромадянський дух підприємництва та здійснюється ефективна підготовка населення до самостійної підприємницької діяльності.

У США впродовж останніх десятиріч проведено низку освітніх реформ та програм, які мали на меті підвищення якості освіти: «Нація у небезпеці», «Акт про освіту з метою зміцнення національної безпеки», «Америка 2000 – освітня стратегія», «Цілі 2000: Закон про освіту Америки» та ін. Безумовно, достатньо розвинена система американської підприємницької освіти з потужним методологічним і технологічним потенціалом, розробленими програмами, формами і методами розвитку підприємницької компетентності в учнів середніх шкіл варта уваги при вдосконаленні системи підприємницької освіти учнів закладів середньої освіти України.

Опрацювання наукових джерел дозволяє стверджувати, що українські науковці активно здійснюють компаративно-педагогічні розвідки (В. Безлюдна, І. Білецька, Н. Бідюк, О. Заболотна, Ю. Загребнюк, Т. Капелюшна, О. Локшина, О. Огієнко, Є. Панченко, А. Сбруєва, О. Чугай, С. Шандрук та ін.) та акцентують свою увагу на міжнародному досвіді реформування освіти.

Особливу цінність для наукової роботи мають захищені дисертації вітчизняних учених із проблем підприємництва, що проводились у площині різних наукових дисциплін: педагогіки (Л. Козачок, М. Ляшенко, Г. Матукова, О. Романовський, М. Ткаченко, О. Федоров та ін.); економіки (В. Горьовий, А. Лоза, Г. Мішеніна, І. Павленко, О. Хомин, В. Циганець та ін.); соціології (Н. Комих, Ю. Пачковський, Є. Сірий та ін.); філософії (М. Титарчук, А. Філіпенко та ін.); юриспруденції та управління (О. Бігняк, Н. Василюшина, С. Дрига, Л. Дудник та ін.).

Концептуальним засадам теорії підприємництва у різні періоди присвятили праці зарубіжні вчені: В. Гартнер (W. Gartner), П. Друкер (P. Drucker), Р. Кантільйон (R. Cantillon), К. Кент (C. Kent), Д. Макклелланд (D. McClelland), Ж-Б. Сей (J-B. Say), Ф. Уокер (F. Walker), Ф. Хайек (F. Hayek), Р. Хизрич (R. Hisrich), Й. Шумпетер (J. Schumpeter) та ін.

Теоретичні підходи до формування підприємницької компетентності розглядали зарубіжні (у тому числі американські) науковці: (Г. Вельш (H. Welsch), К. Гедулдіг (C. Geduldig), Дж. Дірі

(J. Dearie), Л. Доті (L. Doti), В. Кім Чан (W. Kim Chan), Д. Лабро (D. Lambro), Р. Моборн (R. Moborn), П. Рейнольдс (P. Reynolds), Г. Сміт (G. Smith), Л. Швейкарт (L. Schweikart) та ін.

Практика розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів середньої освіти досліджувалася у США такими педагогами: К. Браш (C. Brush), П. Грін (P. Greene), Дж. Клоу (J. Clow), Х. Нек (H. Neck), А. Стенфорд (A. Stafford), Дж. Харт (J. Hart) та ін.

Але, не зважаючи на наявність названих досліджень, проблема формування підприємницької компетентності в учнів середніх шкіл США комплексно і системно не вивчалась та ще не знайшла свого наукового розв'язання. Зокрема, недостатньо розкриті особливості змісту, форм і методів, тенденції розвитку підприємницької компетентності в учнів середніх шкіл США та перспективи впровадження американського досвіду у практику шкільництва України. Отже, існує низка *суперечностей* між:

- суспільно-економічними вимогами до пошуку шляхів удосконалення підприємницької освіти учнівської молоді України і недостатнім рівнем використання інноваційного потенціалу порівняльно-педагогічних досліджень з питань підприємницької освіти у зарубіжних країнах, зокрема США;

- важливістю проблеми розвитку підприємницької компетентності учнів закладів загальної середньої освіти і недостатньою увагою до цього питання у вітчизняній педагогічній теорії та освітній практиці;

- актуальністю проблеми адаптації зарубіжних, зокрема – американських освітніх програм для розвитку підприємницької компетентності учнів закладів загальної середньої освіти України та обмеженою кількістю теоретичних і прикладних досліджень змісту, форм, методів та тенденцій підприємницької освіти та виховання школярів у США.

У монографії з'язовано стан розробленості проблеми розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США; науково обґрунтовано сутність ключових понять дослідження; розкрито концептуально-нормативні положення і програми розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США; проаналізовано змістове наповнення підприємницької освіти (стандарты, курси, програми) у середніх навчальних закладах США, що створені та використовуються окремими штатами з опорою або без опори на «Національні стандарти

бізнес-освіти» та «Національні стандарти фінансової грамотності»; подальшого впровадження набули провідні форми, методи, та засоби розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США; обґрунтовано сучасні тенденції розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США; запропоновано структурно-функціональну модель розвитку підприємницької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти США; здійснено моніторинг сформованості підприємницької компетентності учнів закладів загальної середньої освіти США і України та надано рекомендації щодо використання позитивного американського досвіду в українській освітньо-виховній практиці на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що викладені основні положення та рекомендації щодо можливості використання елементів прогресивного американського досвіду можуть застосовуватися у процесі модернізації освітньої системи України, при написанні підручників, посібників, методичних рекомендацій для студентів, аспірантів, педагогів, науковців з порівняльної педагогіки.

Матеріали роботи можуть збагатити зміст навчальних дисциплін «Економіка» та «Фінансова грамотність», використовуватися у розробці нових і оновленні наявних навчальних програм закладів середньої освіти України. Американський досвід розвитку підприємницької компетентності в учнів стане в нагоді керівникам закладів загальної середньої освіти, класним керівникам та вихователям.

Монографія складається з передмови, двох розділів, висновків до кожного розділу, післямови, списку використаних джерел (281 найменувань, із них 182 англійською мовою) та додатків. Загальний обсяг монографії становить 204 сторінок, основний зміст викладено на 189 сторінках. Робота містить 4 рисунки, 17 таблиць.